

KAPITOLA 4:

Výdaje na vzdělávání

Dle mnoha odborníků, ale i zjištěných statistických dat, je nejlepší možnou investicí, tedy i nejvýnosnější, investice do vzdělání. Dle statistik se průměrný příjem člověka zvyšuje spolu s vyšším dosaženým vzděláním. Vzdělání jako takové je investicí, která nepřispívá pouze k vyššímu příjmu, ale k celkovému rozvoji osobnosti a následně i k rozvoji celé společnosti. Kvalitní vzdělání představuje jednu z hlavních konkurenčních výhod v dnešním světě. Jako každá investice také vzdělávání s sebou pochopitelně nese potřebu finančních vkladů. Z toho důvodu je nutné zmapovat množství finančních prostředků, které jsou na vzdělávací proces vynakládány. Jako základní ukazatele zde uvádíme veřejné výdaje na školství, jelikož celkové výdaje na školství v důsledku nedostupnosti komplexních dat za soukromou složku, jsou nepublikovatelné. Dalšími neméně významnými ukazateli, a to především ve vztahu k výzkumu a vývoji, potenciálnímu rozvoji vysoce vzdělaných lidských zdrojů jsou veřejné výdaje na vysoké školy. Poměrový ukazatel o veřejných výdajích na vzdělání ve vztahu k HDP slouží především pro možnost srovnání těchto investic s ostatními veřejnými výdaji, a to jak v daném roce tak i jejich vývoj v delším časovém období. Podíl výdajů na vzdělání a jednotkové výdaje na žáka/ studenta umožňují vytvoření obrazu o postavení českého školství ve srovnání s ostatními státy.

4.1 Metodologie

4.1.1 Základní definice a pojmy

V ideálním případě mapování finančních prostředků se jedná o všechny finanční zdroje, tedy jak veřejné tak soukromé. **Veřejné výdaje na školství** tvoří výdaje na výchovu a vzdělávání ve školních, předškolních a školských zařízeních vynakládané z veřejných prostředků (tj. ze státního rozpočtu a z územních rozpočtů). **Soukromé výdaje na školství** představují výdaje žáků, vlastníků vzdělávacích institucí, sponzorů, atd.

Výdaje na vzdělávací instituce jako procento HDP je ukazatel, který poskytuje míru výdajů na vzdělávací instituce v závislosti na velikosti národního majetku.

Ukazatel pokrývá výdaje na školy, univerzity a další veřejné a soukromé instituce účastnící se v poskytování nebo podporování vzdělávacích služeb. Ukazatel také zahrnuje veřejné a soukromé výdaje na doplňkové služby pro studenty a rodiny jsou-li poskytovány vzdělávacími institucemi. Podstatná a do indikátoru zahrnutá je i útrata na výzkum a vývoj, pokud je ten výzkum prováděn vzdělávací institucí.

Výdaje na vzdělávací služby a zboží se neuskutečňují jenom ve vzdělávací instituci. Například, rodiny mohou nakupovat sešity a další materiály, hledat doučování pro své děti mimo vzdělávací instituci. U terciárního vzdělávání, studentské životní náklady a vzdání se výdělků možno také považovat pro významný podíl na nákladech na vzdělávání. Všechny výdaje mimo vzdělávací instituci jsou vyjmuta z indikátoru, dokonce i když jsou veřejného charakteru.

Výdaje na vzdělávací instituce, které pokrývají indikátor, zahrnují výdaje na výukové vzdělávací instituce jako i výdaje na nevýukové vzdělávací instituce. Výukové vzdělávací instituce jsou vzdělávací instituce, které přímo poskytují vzdělávací programy (vyučování) jednotlivcům v organizovaných skupinách nebo skrze dálkového studia. Firmy nebo jiné instituce poskytující krátkodobé tréninkové kurzy nebo výuku jednotlivců „jeden jednoho“ se zde nezahrnují. Nevýukové vzdělávací instituce poskytují organizační, poradenský nebo profesionální služby jiným vzdělávacím institucím, avšak sami nepřijímají studenty. Například národní, státní, regionální ministerstva nebo úřady vzdělávání, organizace, která spravují vzdělávací politiku na různých úrovních vedení nebo analogické organizace v soukromém sektoru, a organizace, které poskytují vzdělávací služby týkajících se zaměstnání nebo psychologické poradenství, testování, finanční podporu studentům, rozvíjení učebního plánu, vzdělávací výzkum, stavební operace a údržbářské služby, doprav studentů a náklady studentů na stravování a ubytování.

Tato hrubá definice institucí zaručuje, že výdaje na služby, které jsou poskytovány v některých krajinách školami a univerzitami a v jiných státech různými agenturami, jsou pokryty na srovnatelném základě.

Důležité faktory vplývající na národní výdaje na vzdělávání:

Národní zdroje věnované na vzdělávací instituce závisí na vzájemně vplývajících faktorech nabídky a poptávky, jako je demografická struktura populace, počet zapsaných studentů, příjem na jednu osobu, úroveň učitelských platů a organizace výuky.

Vyšší počet mladých lidí je důsledek větších potenciálních požadavků na vzdělávací služby a tím i vyššího podílu na HDP dané země. Naopak, když je mladá populace relativně nízká, na danou zemi je nižší požadavek na investice do vzdělávání z národního majetku na docílení stejného výsledku.

V průměru výdaje na výzkum a vývoj v institucích terciárního vzdělávání reprezentují 27% všech terciárních výdajů. Výdaje na výzkum a vývoj v terciárních vzdělávacích institucích nezávisí jenom na celkových výdajích na VaV dané krajiny, ale také na národní infrastruktuře pro aktivity ve VaV. Země, ve kterých je většina VaV prováděna terciárními vzdělávacími institucemi, mají tendenci uvádět vyšší výdaje na studenta terciárního vzdělávání, než státy, ve kterých velká část VaV se provádí v jiných veřejných institucích nebo v průmyslu.

Jednotkové výdaje na studenta na jednotlivých stupních vzdělávání je počítáno podílem celkových výdajů na vzdělávání a počtu studentů dané úrovně vzdělávání v FTE. Pro srovnatelnost údajů jsou finanční částky (výdaje na vzdělávání z veřejných i soukromých zdrojů) v měnách jednotlivých zemí převedeny na US\$ a přepočteny na paritu kupní síly. (Protože tržní kurz je afektován mnohými faktory - úroková míra, obchodní politika, očekávání ekonomického růstu atd. - které mají do činění se současnou relativní domácí kupní silou v jednotlivých zemích, je zavedena parita kupní síly. Parita kupní síly odráží částku národní měny tak, jakoby se nakupovalo stejné zboží ve Spojených státech.)

- Ukazatel „Jednotkové výdaje na studenta“ zahrnuje veřejné i soukromé výdaje ve vztahu k počtu studentů (v FTE).
- Kvůli srovnatelnosti zemí byla z ukazatele eliminována finanční podpora související s ubytováním a stravováním studentů.
- Výdaje na studenta soukromých vzdělávacích institucí nejsou dostupné. Některé země neposkytly kompletní data za nezávislé soukromé instituce. Jsou-li zahrnuty pouze veřejné výdaje, je na to upozorněno v poznámce.
- Rozdíl ve výdajích na vzdělávání jednoho studenta nemusí odrážet jenom rozdíl v materiálových zdrojích poskytovaných studentovi (např. rozdíl v poměru studentů a učitelů) ale také rozdíl v platové úrovni.
- Na terciární úrovni vzdělávání ve výdajích mají značný význam útraty související v výzkumem a vývojem.

Jeho velikost ovlivňuje mnoho faktorů - záleží např. na proporcích žák a studentů na jednotlivých vzdělávacích úrovních (obecně platí, že čím vyšší vzdělávací úroveň, tím je žák dražší), na oborové struktuře, délce studia, na rozsahu a organizaci výzkumu.

Systém financování vysokých škol se v ČR zpracovává na základě „Pravidel pro poskytování **dotací veřejným vysokým školám** Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.“

Dotace ze státního rozpočtu zahrnuje základní dotaci na uskutečňování akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání, s nimi spojenou tvůrčí činnost a na rozvoj vysokých škol (dále jen základní dotace) a dotaci na ubytování a stravování studentů. **Základní dotace se dělí na investiční a neinvestiční.**

Neinvestiční základní dotace se odvozují od rozsahu vzdělávací činnosti veřejných vysokých škol. Vypočítají se jako součin normativního počtu studentů a **základního normativu** (Normativ je ukazatel, který vyjadřuje cenu jednotky výkonu a odpovídá neinvestičním prostředkům vynakládaným na jednoho studenta studijního programu). Základními vstupními daty jsou počty studentů v akreditovaných studijních programech k 31.10. předcházejícího roku, které jsou převzaty ze systému SIMS (Sdružené informace matrik studentů). Normativní počet studentů se získá sečtením součinu přepočteného počtu studentů ve studijních programech a koeficientu náročnosti těchto studijních programů. Základní normativ je částka v korunách, která vznikne podílem finančních prostředků vyčleněných na vzdělávací činnost a normativního počtu studentů všech vysokých škol (kromě uměleckých).

4.1.2 Zdroje statistických dat

Hlavním zdrojem údajů z oblasti výdajů na školství za Českou republiku je Ústav informací ve vzdělávání, které své výstupy zpracovává na základě státních závěrečných účtů sestavenými ústředními orgány. Zdrojem dat za zahraničí jsou databáze a publikace OECD a Eurostatu.

4.2 Výdaje na vzdělávání v ČR v období 1995-2002

4.2.1 Veřejné výdaje na školství v ČR

Veřejné výdaje na školství jsou ovlivňovány zejména výši státního rozpočtu. Vzdělávání v České republice je financováno z rozpočtu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT), z rozpočtu obcí a krajů, z rozpočtu Ministerstva obrany (MO) a Ministerstva vnitra (MV).

Veřejné výdaje na školství vykazovaly rostoucí tendenci v první polovině devadesátých let. Na jejich přelomu v roce 1995 výdaje na školství dosahovaly až 5,2 % HDP. Restriktivní opatření v letech 1997 a 1998 se ve školství odrazila snížením celkového objemu finančních prostředků v běžných i ve stálých cenách. Podíl veřejných prostředků vynakládaných na školství poklesl z 5,2 % HDP v roce 1996 (stejná úroveň jako v roce 1995) na 4,7 % HDP v roce 1997 a v roce 1998 dokonce na pouhých 4,4 %. V roce 1999 se pokles zastavil a úroveň výdajů na školství vzhledem k HDP se dostala téměř na úroveň roku 1997 (4,6 %), avšak v roce 2000 opět došlo k mírnému poklesu na 4,4 %. Po tomto roce začal růst podílu prostředků vynakládaných na školství k HDP, a to na 4,5 % v roce 2001 a na 4,8 % v roce 2002 i 2003, čímž došlo k překročení hodnoty podílu z roku 1997.

Oproti roku 2001 se v roce 2002 absolutní objem veřejných výdajů na školství zvýšil o 10,6 mld. Kč, a v roce 2003 až o 18 mld. Kč. Údaje jednotlivých rozpočtových kapitol, vzhledem k reformě veřejné správy, ke které došlo v letech 2001 a 2002 (změna finančních toků ve školství), nelze v časové řadě srovnávat.

Uváděné numerické hodnoty jsou lépe patrné z následující tabulky.

Tab. č. 4-1:

Školství celkem - veřejné výdaje na školství v letech 1995 až 2002 v mld. Kč.

		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001 ^{1),2)}	2002 ^{1),2)}	2003
Hrubý domácí produkt v běžných cenách		1 381,0	1 567,0	1 679,9	1 839,1	1 902,3	1 984,8	2 175,2	2 275,6	2 410,1
Výdaje na školství celkem		71,9	81,7	79,1	80,6	87,1	87,8	97,9	108,5	115,9
v tom	ze státního rozpočtu (MŠMT, ost. res.)	58,1	65,5	65,2	66,4	72,3	73,1	.	.	.
	z rozpočtu obcí, DSO a kraj. úřadů	13,8	16,1	13,9	14,2	14,8	14,7	.	.	.
Výdaje na školství v % HDP		5,2	5,2	4,7	4,4	4,6	4,4	4,5	4,8	4,8
Výdaje státního rozpočtu		432,7	484,4	524,7	566,7	596,9	632,3	693,9	750,8	808,7
Podíl výdajů na školství v % ze SR		13,4	13,5	12,4	11,7	12,1	11,6	.	.	.

1) Z důvodu konsolidace nejsou zahrnuty z daných tříd následující položky: 5321, 5323, 5329, 5344, 5345, 5349, 5366, 5641, 5642, 5649, 6341, 6342, 6349, 6441, 6442, 6449.

2) Vzhledem k transformaci veřejné správy došlo v letech 2001 a 2002 k podstatným změnám v metodice financování vzdělávání - údaje jednotlivých rozpočtových kapitol nelze v časové řadě srovnávat

3) Od roku 1997 včetně výdajů MO

Zdroj: Státní závěrečný účet ČR; ZÚ - kapitola 333-MŠMT; 700-Obce a DSO, KÚ; 380-OkÚ; ZÚ ostatních resortů; ČSÚ

4.2.2 Veřejné výdaje na české vysoké školství v období 1995-2002

Veřejné výdaje na vysoké školy, tj. výdaje z rozpočtové kapitoly 333 Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, vzrostly od roku 1995 z 9,5 mld. Kč na 17,3 mld Kč v roce 2002. Celkový nárůst od roku 1995 činil 83 %.

Podíl veřejných výdajů na vysoké školy z kapitoly 333 MŠMT se v roce 2002 mírně zvýšil na 0,76 % HDP. Podíl veřejných výdajů na vysoké školy, včetně vysokých škol MO, činil 0,82 % HDP. Rok 2002 znamenal nejen navýšení neinvestičních výdajů na vysoké školy (nárůst o 6 822 mil. Kč, tj. o 84,7 % od roku 1995, meziroční nárůst oproti roku 2001 o 15,5 %), ale i výdajů investičních (o 1 025 mil. Kč, tj. o 72,8 % od roku 1995, meziroční nárůst oproti roku 2001 byl 6,3 %). Velké navýšení bylo v rámci neinvestičních výdajů zaznamenáno především v případě osobních nákladů (tedy nákladů mzdových a nákladů na sociální a zdravotní pojištění), a to o 55,1 % od roku 1997. Započítáme-li vliv inflace, pak celkové výdaje na veřejné

vysoké školy stagnovaly až do roku 2000. K nárůstu výdajů došlo v posledních dvou letech z důvodu nárůstu počtu vysokoškolských studentů.

Veřejné výdaje na vysoké školy jsou uvedeny v časových řadách v následujících tabulkách.

Tab. č. 4-2:

Celkové výdaje na vysoké školy včetně výdajů na koleje a menzy v mil. Kč

		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Výdaje na VŠ celkem		9 458	10 975	11 131	11 940	12 748	13 250	15 163	17 305
v tom	neinvestiční výdaje	8 050	9 181	9 749	10 358	11 212	11 395	12 875	14 872
	investiční výdaje	1 408	1 793	1 382	1 586	1 536	1 855	2 288	2 433
v %	neinvestiční výdaje	85,11	83,66	87,58	86,72	87,95	86,00	84,91	85,94
	investiční výdaje	14,89	16,34	12,42	13,28	12,05	14,00	15,09	14,06

1) V letech 1995 až 1997 nespolehlivé údaje - z účetního zpracování VŠ

Zdroj: Státní závěrečný účet, ZÚ - kapitola 333-MŠMT; 700-Obce a DSO, KÚ; 380-OkÚ; ČSÚ

Tab. č. 4-1:

Podíl výdajů na VŠ z celkových výdajů na školství, z rozpočtu MŠMT a z HDP (%)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Podíl výdajů na VŠ z kapitoly 333-MŠMT	19,20	17,21	17,74	18,68	18,29	18,84	37,25	31,00
Podíl výdajů na VŠ na celkových veřejných výdajích na školství	15,01	13,74	14,10	14,90	14,70	15,10	15,80	16,48
Podíl výdajů na VŠ v % HDP	0,68	0,70	0,66	0,65	0,67	0,67	0,71	0,76

1) V letech 1995 až 1997 nespolehlivé údaje - z účetního zpracování VŠ

Zdroj: Státní závěrečný účet, ZÚ - kapitola 333-MŠMT; 700-Obce a DSO, KÚ; 380-OkÚ; ČSÚ

Financování veřejných vysokých škol v roce 2002 se realizovalo převážně prostřednictvím dotací ze státního rozpočtu, poskytovaných na základě rozhodnutí MŠMT a uzavřených dotačních smluv a dodatků. Neinvestiční dotace z kapitoly 333 MŠMT činily 15 070 172,57 tis. Kč – z toho základní dotace 10 246 272,57 tis. Kč, dotace na ubytování na kolejích a stravování studentů v menzách 812 872 tis. Kč a dotace na výzkum a vývoj ve výši 2 974 109 tis. Kč.

Dodatečné finanční prostředky získávaly veřejné vysoké školy převážně z ostatních zdrojů (vyšší územně správní celky, zahraniční příjmy), včetně vlastních zdrojů (poplatky spojené se studiem, prodeje a pronájmy majetku, dary, dědictví) i zdrojů z doplňkové činnosti. Z Grantové agentury byly poskytnuty prostředky na výzkum a vývoj ve výši 566 mil. Kč a z jiných zdrojů 148 mil. Kč. Provozní dotace z rozpočtů územních orgánů a ze zahraničí tvořila částka 273 mil. Kč.

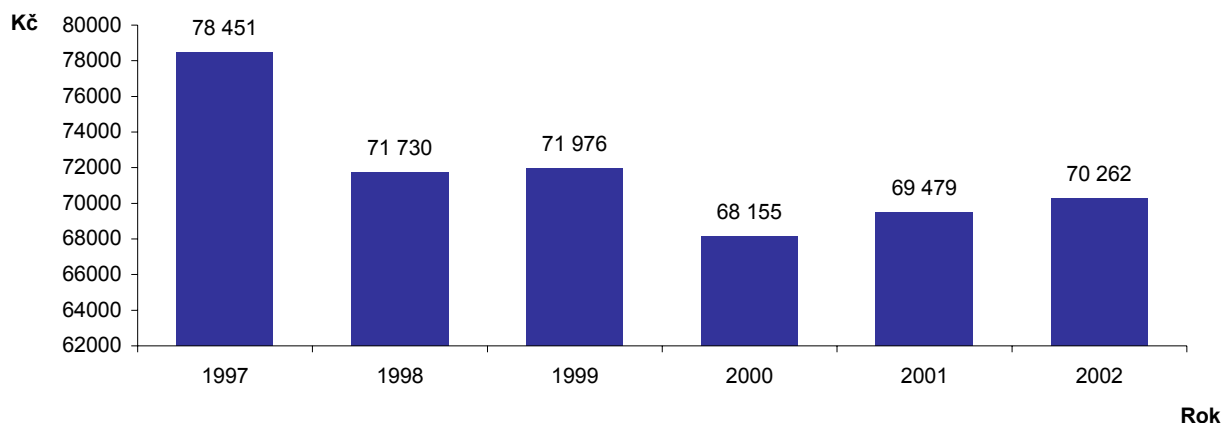
4.2.2.1 Jednotkové výdaje na studenta VŠ v letech 1997-2002

Jednotkové výdaje na studenta¹ je ukazatel udávající finanční náročnost vzdělávání jednoho studenta. Pro srovnání výše těchto nákladů v časové řadě je vhodnější neporovnávat tyto údaje v běžných cenách, ale ve stálých cenách (viz níže uváděný graf). Ve srovnání s rokem 2001 zaznamenaly jednotkové výdaje na studenta v roce 2002 ve všech oblastech vzdělávání nárůst. U vysokých škol se ve sledovaném období snižovaly výdaje na studenta až do roku 2000. V porovnání s rokem 1997 byly v roce 2002 výdaje na studenta vysoké školy nižší o 8 189 Kč (pokles o 9 %). Příčinou je především nárůst počtu vysokoškolských studentů, který není kompenzován odpovídající výší finančních prostředků.

Student vysoké školy stojí stát o 158,9 % více než žák základní školy (v roce 1997 byl tento podíl o 83,9 % vyšší než v roce 2002).

Dále uváděný graf č. 4-1 názorně odráží časový vývoj těchto jednotkových výdajů na studenta VŠ.

¹ **Jednotkové výdaje na studenta** jsou matematicky podílem celkových výdajů na vzdělávání a počtu žáků.

Graf č. 4-1:**Vývoj jednotkových výdajů na studenta VŠ v letech 1997-2002 (v Kč stálých cen roku 2000)**

Pozn.: Metodika použitá pro výpočty výdajů na studenta

- 1) počet studentů ve školním roce = počet studentů denního (resp. prezenčního) studia + 1/3 počtu studentů ostatních forem studia (resp. studia distančního a kombinovaného),
- 2) přepočtený počet studentů ve školním roce = 2/3 počtu studentů ve školním roce, který v daném kalendářním roce končí + 1/3 počtu studentů ve školním roce, který v daném kalendářním roce začíná,
- 3) běžné výdaje na školství = běžné (neinvestiční) výdaje z rozpočtu MŠMT, obcí a KÚ, OkÚ, MZe, MO.

Zdroj: Státní závěrečný účet; ŽÚ – kapitola 333- MŠMT; 700-Obce a DSO; Krajské úřady; 380-Okresní úřady; 329-Mze; 307-MO; ČSÚ – Statistické ročenky ČR; databáze ÚIV.

MŠMT zpracovává systém financování vysokých škol na základě „Pravidel pro poskytování dotací veřejným vysokým školám Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.“

Základem systému financování je normativní metoda, která zohledňuje náklady závislé na finanční náročnosti vzdělávání studenta v příslušném studijním programu, výše jednotkových výdajů na jednoho studenta je do značné míry závislá na výši republikového normativu na studenta.

Tab. č. 4-4:**Průměrné republikové normativy běžných výdajů na studenta VŠ v letech 1997-2002 (dle skupiny fakult) v Kč**

	<i>koeficient ekonom. náročnosti</i>	1997	1998	1999	2000	2001	2002
filozofické, právnické, teologické, ekonomické	1,00	24 520	24 704	28 148	27 620	27 620	29 203
pedagogické a některé humanitní	1,20	29 424	29 645	33 777	33 145	33 145	35 044
technické, TV a sportu, informatiky	1,65	40 459	40 762	46 444	45 574	45 574	48 185
přírodovědné, zemědělské, farmaceutické architekton., zdravotně-soc.	2,25	55 170	55 584	63 332	62 146	62 146	65 707
lékařské, chemické, MFF, FTJF	2,80	68 638	69 171	78 813	77 337	77 337	81 769
veterinární, umělecké	3,50	85 821	86 464	98 517	96 672	96 672	102 211

Zdroj: Rozpočet kapitoly 333- MŠMT

Pro účely financování jsou studijní programy rozděleny do šesti základních skupin s koeficienty náročnosti: 1,00; 1,20; 1,65; 2,25; 2,80 a 3,50. Od roku 2004 přibývá sedmá skupina s koeficientem 5,90. Základní normativ běžných výdajů na studenta vysoké školy v roce 1997 činil 24 520 Kč. Od roku 1997 do roku 2002 se zvýšil o 4 683 Kč, tj. o 19,1 %. Meziroční nárůst oproti roku 2001 byl 5,7 %.

4.2.2.2 Výdaje veřejných vysokých škol z rozpočtu na rok 2004

Na rok 2004 činil rozpočet veřejných vysokých škol 14 857,67 mil. Kč (bez programového financování² a bez výzkumu a vývoje), což je v meziročním srovnání zvýšení o 2 368,88 mil. Kč, tedy o 15,5%.

skupina	Koeficient ekonom. náročnosti	Normativ (v Kč)
1	1,00	32 990
2	1,20	39 588
3	1,65	54 433
4	2,25	74 227
5	2,80	92 372
6	3,50	115 465
7	5,90	194 641

Zvýšení návrhu rozpočtu na rok 2004 se oproti předchozímu roku promítlo především do zvýšení základního normativu (téměř o 10 %). Základní normativ studijního programu má hodnotu 32 990 Kč pro rok 2004. Veřejné vysoké školy tím na studijní programy získaly do svého rozpočtu 11 854,58 mil. Kč.

Dotaci na studijní programy v oborech věd a technologií tvoří částka 4 766,84 mil. Kč. Nejvyšší částka v oboru věd a technologií (2 015,75 mil. Kč) je přidělena „technickým vědám a technicky zaměřeným řemeslům“, které studuje nejvyšší počet studentů. Obor „architektura a stavitelství“ je dotována částkou 811,32 mil. Kč, a „výroba a zpracovatelský průmysl“ částkou 337,96 mil. Kč. Poměrně stejnou částku mají k dispozici „biologické vědy, fyzikální a chemické vědy“ a „informatika a výpočetní technika“ (450 – 500 mil. Kč). Nejnížší přidělenou částkou z oborů věd a technologií byly dotovány „matematické vědy a statistika“, jelikož tento obor studuje nejnížší počet studentů.

Zdroj: ÚIV

V dotacích na stipendia pro doktorandy se částka na jednoho doktoranda zvýšila ze 75 tis. Kč v roce 2003 na 80 tis. Kč pro rok 2004.

Na úkoly výzkumu a vývoje získávají veřejné vysoké školy prostředky v celkové výši cca 3 329 670 tis. Kč, z toho institucionální podpora³ je ve výši 2 609 699 tis. Kč.

² **Programové financování** je nenormativní financování, které umožňuje vysoké škole, resp. fakultě čerpat část finančních prostředků na základě individuálního programu školy (fakulty), který směřuje ke zlepšení vybraných kvalitativních kritérií v konkrétních podmínkách příslušné instituce. Programové financování, které je tzv. šité na míru, je využíváno k urychlenému řešení daného problému.

³ V souladu s § 3, odst. 1, písm. b) zákona o podpoře výzkumu a vývoje se rozumí **institucionální podporou** poskytnutí prostředků na výzkumné záměry, specifický výzkum na vysoké škole a na mezinárodní spolupráci České republiky ve výzkumu a vývoji. Specifickým výzkumem na vysoké škole je část výzkumu, která je bezprostředně spojena se vzděláváním a na níž se podílejí studenti.

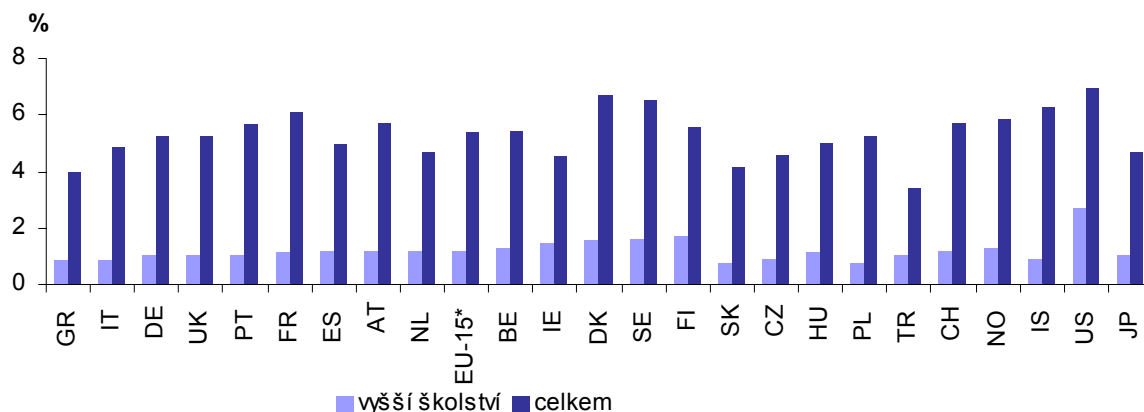
4.3 Výdaje na vzdělávání v mezinárodním srovnání

4.3.1 Výdaje na vzdělávání ve vztahu k hrubému domácímu produktu

Výdaje na vzdělávání je investice, která může pomáhat k rozvoji ekonomického růstu, zvyšování produktivity, přispívání k osobnímu a sociálnímu rozvoji a redukci sociální nerovnosti. Podíl celkových finančních zdrojů věnovaných na vzdělávání je jedna z klíčových voleb jednotlivých zemí a také volbou vlády, podniků, jednotlivých studentů a jejich rodin. Je-li sociální a soukromá návratnost investic dostatečně velká, dochází k nárůstu zapsaných studentů a celkové investice narůstají.

Graf č. 4-2:

Výdaje na vzdělávání jako % HDP, rok 2000

Pozn.: * EU-15 kromě Lucemburska

**Soukromé výdaje chybí

Státy jsou seřazeny vzestupně podle terciární úrovně, přičemž v první části jsou státy EU-15, druhou část tvoří nové členské země, třetí ostatní evropské státy, USA a Japonsko

Zdroj: OECD, UOE Data collection 2002

Podíl investic do školství a HDP je ve Spojených státech amerických vyšší oproti Evropské unii o 1,59 %. Kromě USA (6,97 % HDP) nejvíc investovalo do vzdělávání Dánsko (6,72 %) a Švédsko (6,49 %). Investice Japonska do školství činily 4,65 % HDP, což je srovnatelné s Holandskem (4,68 %) i Českou republikou (4,61 %).

Vzdělávání, zejména na terciární úrovni, je považováno v Evropě za rozhodující faktor investic do znalostí. Výdaje na terciární vzdělávání v EU-15 činily v průměru 1,24 % HDP, ke kterému se nejvíce blížily Belgie, Holandsko, Rakousko a Španělsko; nutno v této souvislosti zdůraznit, že uvedená úroveň není ani pouhou polovinou výdajů na vyšší školství v USA (2,71 %), i když na druhé straně je to více než činí výdaje Japonska (1,07 %). Vysoké výdaje na terciární vzdělávání vykazují ze zemí EU Finsko a Švédsko (více než 1,6 % HDP) a naopak výdaje nižší než 1 % pak Itálie a Řecko. Při porovnání Švýcarska s průměrem EU-15 vykazuje tato země vysoký průměrný podíl HDP investovaných do terciárního vzdělávání, který znamená jednu z nejvyšších úrovní investic na jednoho studenta na světě (toto je důsledkem nízkého počtu studentů a vysoké hladiny HDP). Z postkomunistických zemí s podobným vzdělávacím systémem jen Maďarsko (1,12 %) investovalo do vzdělávání víc než ČR (0,90 %). Na druhé straně za ČR zaostalo Slovensko (0,80 %) a Polsko (0,77 %). Právě popsání vztahy názorně odráží výše uvedený graf č. 4-2.

4.3.2 Jednotkové výdaje na žáka / studenta

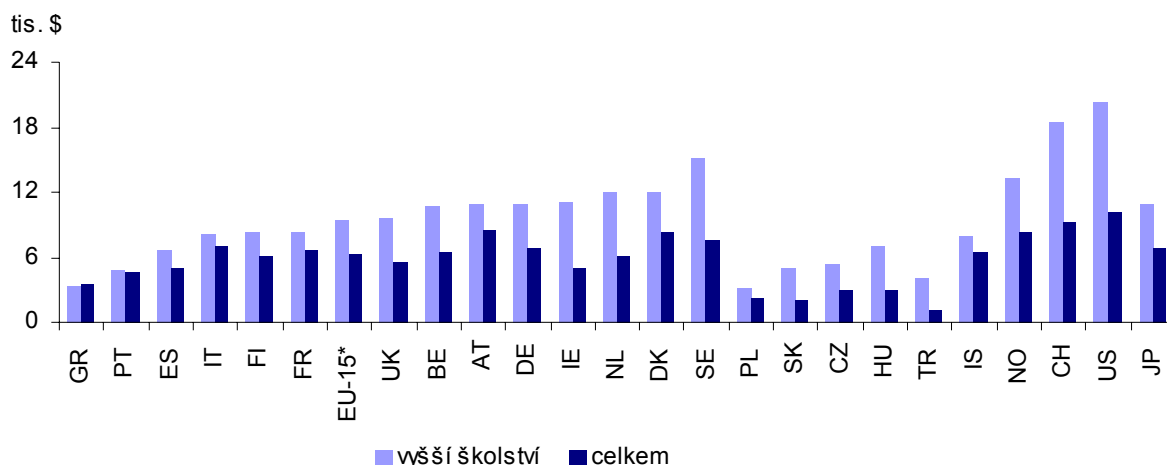
Jako určité srovnávací měřítko, vypovídající o kvalitě vzdělávání dané země, se v mezinárodních statistikách používá ukazatel velikost výdajů na žáka / studenta. Pro srovnatelnost údajů se finanční částky (výdaje na vzdělávání z veřejných i soukromých zdrojů) v měnách jednotlivých zemí převádějí na US\$ a přepočítávají na paritu kupní síly (z angl. Purchasing power parity - PPP).

Výše finančních prostředků vydávaných na žáka / studenta EU-15 je 9 413,37 US\$. Ve srovnání se Spojenými státy americkými je průměr zemí EU-15 o 64,6 % nižší. Nejvyšší jednotkové výdaje v EU na žáka / studenta mělo Rakousko (8 429,79 US\$) a Dánsko (8 301,58 US\$), zatímco nejméně pak Řecko (3 493,78 US\$). Nižší výdaje než Řecko však vykazovala ČR (3 004,21 US\$), podobně i Maďarsko (2 956,20 US\$), Polsko (2 148,75 US\$) a Slovensko (2 028,36 \$).

Značný význam, a to nejen z ekonomického hlediska, mají jednotkové výdaje na studenta vyššího školství.⁴ Nejvyšší výdaje na studenta terciárního vzdělávání v Evropě mělo Švédsko, a to 15 097,29 US\$; naopak nejnižší opět Řecko s výdaji ve výši 3 401,68 US\$. Průměr evropské patnáctky tvořil 9 413,37 US\$, k čemuž se nejvíc blížily výdaje na studenta vyššího školství ve Spojeném království (9 657,41 US\$). Spojené státy americké investují do studenta terciárního vzdělávání 2x více ve srovnání s EU-15. Výdaje ČR se nacházejí dost výrazně pod průměrnou úrovní zemí EU-15 a podstatně zaostávají za situací ve skandinávských zemích. Zároveň však na tom není ČR nejhůře, neboť vykázala výdaje na studenta terciárního vzdělávání 5 430,97 US\$, což je více než Řecko (jako země EU-15), Polsko (3 222,39 US\$) nebo Slovensko (4 949,44 US\$), i když stále méně než Maďarsko (7 024,28 US\$).

Graf č. 4-3 názorně ukazuje úroveň jednotkových výdajů na žáka/studenta v jednotlivých zemích.

Graf č. 4-3:
Jednotkové výdaje na žáka / studenta v roce 2000 (v PPP)

Pozn.: * EU-15 kromě Lucemburska

**Jenom veřejné výdaje

*** Jenom veřejné a nezávislé soukromé výdaje

Státy jsou seřazeny vzestupně podle terciární úrovně, přičemž v první části jsou státy EU-15, druhou část tvoří nové členské země, třetí ostatní evropské státy, USA a Japonsko

Zdroj: OECD

Závěr

Mezi jedny z nejdůležitějších investic každé země patří investice do vzdělávání. Veřejné výdaje na školství v České republice od roku 1995 lineárně rostly. Od roku 1998 tvořily tyto výdaje kolem 4,5 % HDP, avšak v letech 2002 a 2003 až 4,8 % HDP.

Podíl výdajů na vysoké školy na celkových veřejných výdajích od roku 2000 přesahuje 15 %. V roce 2002 byl tento podíl až 16,5 %. Ve vztahu k hrubému domácímu produktu mají veřejné výdaje na vysoké školy také rostoucí tendenci, kromě let 1996, 1997 kdy se projevil vliv reformy školství.

V důsledku narůstajícího počtu studentů vysokých škol se jednotkové výdaje na studenta vysokých škol až do roku 2000 snižovaly. V období 1997-2002 byl tento pokles 9 procentní. Ve srovnání se žákem základní školy je student VŠ v průměru o 158,9 % dražší.

Analýzy jednotkových výdajů⁵ v členských zemích EU-15 a v některých nových členských zemích ukazují několik podstatných skutečností. Za prvé chudší země, mezi něž v rozvinuté Evropě patří i ČR, vydávají na vzdělávání menší část svého HDP než země bohaté. A za druhé země, které vydávají na vzdělávání menší část HDP, dosahují rovněž většinou nižších jednotkových výdajů na žáka či studenta než země s vyšším podílem výdajů na vzdělávání z HDP. I z tohoto pravidla existují výjimky (jako např. Itálie, Spojené království, nebo Irsko).

⁴ Vyšší školství, resp. terciární vzdělávání, které tvoří vyšší odborné školy, a vysoké školy (ISCED 5A, 5B a 6).

⁵ V tomto případě se jedná o jednotkové výdaje na žáky a studenty všech stupňů a druhů škol. Údaje jsou převzaty z databáze OECD.